

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Monika Schwarz-Friesel. Sprache und Emotion. Tübingen und Basle, A. Franke Verlag, 2007, 404 s.
2. Меркулова И.А. Аксиологические ориентиры славянских и германских народов (по данным парадигматического анализа лексики). Вестник ВГУ. Серия: Лингвистика и межкультурная коммуникация. Воронеж, 2013, № 2. С. 198–202.
3. Клименко А.П. Проблема лексической системности в психолингвистическом освещении: автореф. дисс. ... д-ра филол. наук. Минск, 1980. 41 с.
4. Гак В.Г. От хаоса к порядку и от порядка к хаосу. Логический анализ языка: Космос и хаос: концептуальные поля порядка и беспорядка / Сост. и отв. ред. Н.Д. Арутюнова; РАН, Институт языкознания. М.: «Индрик», 2003. 637 с.
5. Бондарко А.В. Категориальные и некатегориальные значения в грамматике. Принципы и методы семантических исследований. М.: «Наука», 1976. С. 180–202.
6. Телия В.Н. Коннотативный аспект семантики номинативных единиц. М.: «Наука», 1986. 141 с.
7. Алефиренко Н.Ф. Лингвокультурология: ценностно-смысловое пространство языка: учеб. пособие. М.: «Наука», 2016. 360 с.
8. Степаненко С.Н. Когнитивные механизмы лексической концептуализации количества в современном английском языке. Филологические науки. Вопросы теории и практики. Тамбов: «Грамота», 2014. № 1 (31). Ч. 1. С. 167–169.

УДК 81:1

**МОВНА ОСОБИСТІТЬ НЕЛЬСОНА МАНДЕЛИ
У ПЛОЩИНІ ЕКОЛІНГВІСТИКИ ТА ПСИХОЛІНГВІСТИКИ**

**LANGUAGE PERSONALITY OF NELSON MANDELA THROUGH THE LENS
OF ECOLINGUISTICS AND PSYCHOLINGUISTICS**

Ключко С.О.,

*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
Хмельницького національного університету*

У статті розглядаються особливості становлення мовної особистості в поліетнічному та багатомовному середовищі, котре є передумовою трансформації світогляду особистості, змін у структурі її етнічної ідентичності внаслідок опанування другої мови; у полі дослідження також лежить проекція таких змін на стан системи «чужої» мови. Фокус дослідження зосереджений на мовній ситуації в Південно-Африканській Республіці, а саме – на особливостях розвитку місцевого варіанта англійської мови як державної. Стан системи південно-африканського варіанта англійської мови відстежено через вивчення ідіолекту Нельсона Мандели на матеріалі його автобіографії «Довгий шлях до свободи» (“Long Walk to Freedom”). Встановлення походження виявленої культурно маркованої лексики у написаному англійською мовою тексті автобіографії Н. Мандели дало змогу визначити множинність етнічності автора. Мова як складна, еволюційна, ієрархічно побудована мегасистема зазнає змін на всіх своїх рівнях, існуючи в певному культурно-історичному середовищі. Характер і динаміка змін визначаються низкою факторів, серед яких ситуації мовних контактів. Гнучкість мовної системи та її кумулятивність із легкістю дають можливість мові вбирати в себе культурно маркований лексичний матеріал «чужої» мови. Такі процеси зумовлені тим, що оскільки мова не просто не існує незалежно від середовища, котрим для неї є суспільство, вона виступає засобом об'єктивації дійсності, відображенням світу особистості. Особистість опановує мову, використовує її в повсякденному житті, проходить процес соціалізації, вбираючи в себе елементи національної культури, котрі актуалізуються в культурно маркований лексиці, будує власну мовну картину світу.

Ключові слова: мовна особистість, мовна картина світу, етнічна ідентичність, множинна етнічність, ідіостиль, культурно маркована лексика.

В статье рассматриваются особенности становления языковой личности в полиэтнической и многоязыковой среде, которая предопределяет трансформацию мировоззрения личности, изменения в структуре ее этнической идентичности в результате изучения второго языка; а также проекция этих изменений на состояние системы «чужого» языка. Фокус исследования сконцентрирован на языковой ситуации в Южно-Африканской Республике, в частности на особенностях развития местного варианта английского языка как государственного. Состояние системы южно-африканского варианта английского языка отслежено при помощи изучения идиостиля Нельсона Манделы на материале его автобиографии «Долгий путь к свободе» (“Long Walk to Freedom”). Установление происхождения выявленной культурно маркированной лексики в написанном на английском языке тексте автобиографии Н. Манделы позволило выявить множественную этничность автора. Язык как сложная, эволюционная, иерархиче-

ски выстроенная мегасистема поддается изменениям на всех своих уровнях, пребывая в определенной культурно-исторической среде. Характер и динамика изменений определяются рядом факторов, среди которых и ситуации языковых контактов. Гибкость системы языка и ее кумулятивный характер беспрепятственно позволяют языку абсорбировать культурно маркированный лексический материал «чужого» языка. Такие процессы предопределены тем, что язык не просто не существует в независимости от среды, которой для него является общество, он является средством объективации действительности, отображением внутреннего мира личности. Личность изучает язык, использует его в повседневной деятельности, проходит процесс социализации, впитывая в себя элементы национальной культуры, которые актуализируются в форме культурно маркированной лексики, создавая собственную языковую картину мира.

Ключевые слова: языковая личность, языковая картина мира, этническая идентичность, множественная этничность, идиостиль, культурно маркированная лексика.

The article advances the peculiarities of language personality development within polyethnic and multilingual environment. Such environment causes transformations in personality's outlook as well as changes in the structure of its ethnic identity that are caused by second language. The article also covers how these changes affect the system of the "other" language. Language situation in South Africa in general and peculiarities of development of South African English as a state language in particular serve as grounds for the given research. The current state of the South African variant of English is analyzed through the text of Nelson Mandela's individual writing style in his autobiography "Long Walk to Freedom". The multiple origin of the culturally marked lexis found in the text of N. Mandela's autobiography helps to identify his multiple ethnicity. Language as a complex, evolutionary megasystem built of the principles of hierarchy undergoes changes at all its levels. The changes take place due to peculiarities of the environment with its cultural and historical features. An array of factors among which language contact situations define character and dynamics of language change. Cumulative nature and flexibility of language system make it possible for a language to absorb culturally marked lexis from the "other" language. Such state of things is predetermined by the fact that language exists in deep connection with the environment represented by the society; language serves as a tool for reality objectivation and reflects personality's inner world. Personality creates his/her own picture of the world through learning the language, using it in everyday life, and socializing; thus, personality absorbs the elements of national culture through culturally marked lexis.

Key words: language personality, language picture of the world, ethnic identity, multiple ethnicity, individual writing style, culturally marked lexis.

Постановка проблеми. Сучасні глобалізаційні процеси, стираючи межі держав, націй, народів, етносів, сприяють міграції населення планети та створюють особливі умови для мовних контактів. Глобальне суспільство на нинішньому етапі свого розвитку визнає англійську мову спільним для всіх інструментом спілкування. Історичні витоки поширення англійської мови світом треба шукати у XVIII – XIX столітті, коли широких обертів набирала британська кампанія колонізації земель. Наприклад, на початку XIX століття англійська мова з'явилася на території сучасної Південно-Африканської Республіки, і почався відлік формування її південно-африканського варіанта.

Друга половина XX та початок XXI століть характеризується зацікавленістю мовознавців у дослідженні мовних контактів та, відповідно, змін у системах контактуючих мов. Став очевидним той факт, що досліджувати ці зміни у мові неможливо без вивчення внутрішнього світу її мовців. Антропоцентрична спрямованість сприяла появі міждисциплінарних наукових розвідок, об'єктом яких виступає взаємодія та взаємовплив людини та конкретної мови. Питання дослідження форм вираження результатів такої взаємодії зумовлює **актуальність** вивчення «чужих» культурно маркованих елементів, які, як наслідок, з'являються у мовах. Проникнення в глибини свідомості мовної особистості, визначення низки елементів,

які формують мовну картину її світу, її етнічну ідентичність засобами рідної мови допомагають визначити тло, на якому формується, збагачується, змінюється, зазнає втрат варіант мови, яка не є рідною для цього мовця.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що окресленим вище питанням прямо чи опосередковано цікавляться як вітчизняні, так і зарубіжні науковці, котрі ведуть свої міждисциплінарні дослідження у сферах етнолінгвістики, еколінгвістики, лінгвосинергетики, психолінгвістики, соціолінгвістики, філософії: Н. Adam, Т. Домброван, С. Зотов, Е. Naugen, Ю. Караулов, О. Матузкова, S. Mufwene, К. Noels, О. Селіванова та інші. Проте малодослідженим досі залишається еколінгвістична, лінгвосинергетична та етнопсихолінгвістична зумовленість появи в контактних мовах етноспецифічної лексики та її подальше проникнення до системи «чужої» мови, що додатково підсилює **актуальність** дослідження.

Постановка завдання. Відповідно, мета роботи полягає у вивченні чинників, котрі впливають на збагачення вокабуляра південно-африканського варіанта англійської мови (далі – ПАА) словами етноспецифічного забарвлення. Дослідження виконано на **матеріалі** автобіографії південно-африканського лідера Нельсона Манделі «Довгий шлях до свободи» ("Long Walk to Freedom"). Досягнення встановленої мети є можливим через виконання таких **завдань**:

1) з'ясувати сутність понять *мовна особистість*, *етнічна ідентичність*, *мовна картина світу*, *етноспецифічна лексика*; 2) дослідити текст автобіографії Н. Мандели на наявність у ньому лексики етноспецифічного забарвлення; 3) категоризувати отриманий масив етноспецифічної лексики та визначити канали її походження; 4) виявити взаємозалежність середовища та мови у процесі формування еколінгвістичного фону мовної особистості.

Для досягнення встановленої мети дослідження через виконання окреслених завдань ми застосовували методи аналізу та синтезу, метод теоретичного узагальнення, а також методи зіставного аналізу, обробки та інтерпретації отриманих упродовж аналізу даних, метод систематизації, метод кількісних підрахунків.

Виклад основного матеріалу. Існування зв'язку між мовою та етнічністю вже тривалий час є предметом наукових пошуків різних напрямів, результатом яких є твердження, що мова змінюється під впливом її носіїв. Нагадаємо, що О. Потєбня визнавав мову «точною, єдиною прикметою, за якою ми впізнаємо народ, і водночас єдиною, не замінюваною нічим і неодмінною умовою існування народу» [12, с. 187]. З позицій лінгвосинергетики мова «насамперед служить чинником етнічної й культурної пам'яті, атрактором самозбереження, розвитку етносу» [14, с. 294]. Проте на мову, що є відкритою, динамічною системою, впливають чисельні зовнішні чинники – міграційні процеси носіїв конкретної мови, зміни мовної ситуації унаслідок соціально-історичних подій, спільне проживання представників різних етногруп на єдиній території тощо.

За таких умов, наприклад, виник і надалі розвивається ПАА. Опинившись у новому середовищі на території тогочасної Британської колонії, англійська мова почала набувати безлічі відтінків, успадковуючи їх від лінгвального розмаїття багатой на етноси країни через запозичення культурно маркованої лексики, вкраплення незвичних для англійців граматичних і синтаксичних форм й такого іншого. Соціальні норми, стереотипи, моделі поведінки носіїв контактуючих мов тощо впливають на параметри системи англійської мови, яка виявляє свою синергійність у мультилінгвальному середовищі, роль якого виконує «суспільство, що використовує цю мову як один із своїх кодів» [18, с. 325].

Завдяки своїй кумулятивній функції англійська мова, перебуваючи в багатоетнічному та мультилінгвальному середовищі Південно-Африканської Республіки (далі – ПАР), являє

собою відображення реальної дійсності через діяльність «райдужного» суспільства, його множинної етнічності; вона стає засобом віддзеркалення умов життя різних етносів, їхньої самосвідомості, менталітету, національного характеру, систем цінностей, традицій і звичаїв, бачення світу та прагне «ліквідації міжмовного стану суспільства» [2, с. 112]. Інакше кажучи, варіант англійської мови, який перебуває у використанні на території ПАР, є складною системою, до якої входять запозичення із мультилінгвального навколишнього середовища.

Сучасні мовознавчі парадигми, зокрема лінгвосинергетична та еколінгвістична, розглядають мову як складну, еволюційну, ієрархічно побудовану мегасистему, котра існує в певному культурно-історичному середовищі. Мінливість останнього чинить основний вплив на характер динаміки модифікації мови на всіх рівнях, але із різними швидкісними та якісними показниками. Погоджуємося із Т. Домброван, котра зауважує, що «<...> не усі системи мови змінюються з однаковою швидкістю. Історія англійської мови, зокрема, демонструє, що фонетичні процеси вирізняються найвищою динамікою; лексичний шар характеризується мінливістю меншою мірою, граматична структура найменш динамічна» [6, с. 139].

Вивчення тексту автобіографії Н. Мандели «Довгий шлях до свободи» (*“Long Walk to Freedom”*) як вербалізації ПАА дало змогу шляхом застосування методу зіставлення виявити ряд лексичних відмінностей між класичним варіантом англійської мови (British English) та культурно маркованим ідіостилем автора як носія ПАА. Виявлені нетипові для англійської мови лексичні одиниці уналежнюємо до етноспецифічної лексики – лексичних і фразеологічних одиниць, які несуть у собі специфічні для ПАР національно-культурні компоненти.

Стан множинної етнічності на території мультилінгвальної ПАР створили унікальні умови для розвитку варіанта англійської. І хоча державною англійською мовою як засобом міжетнічного спілкування у мультинаціональному суспільстві ПАР вільно володіють не більше 15 % населення, зміни у ПАА на всіх її рівнях є відчутними. Примітно, що людина, котра володіє англійською мовою як другою, є особливим носієм-донором, який змінює соціокультурний простір англійської мови, доповнюючи її складовими змісту своєї самосвідомості, менталітету, національного характеру, системи цінностей, традицій і звичаїв, бачення світу через засоби рідної мови.

С. Муфвене порівнює мови з паразитарними видами, чий середовища існування визначають особливості еволюції мови [20]. В еколінгвістичному розумінні роль середовища для мови виконує суспільство, або окремо взята особистість, що дає підстави розглядати мову як надбудову над особистістю. Антропоцентрична спрямованість сучасних досліджень передбачає, що свідомість індивіда відображає світ, а мова є засобом об'єктивації дійсності. В. фон Гумбольдт стверджував, що слово є відображенням способу осмислення предмета реального світу засобами мови [3, с. 104]. Саме тому вважаємо, що вивчення мови (особливо її регіонального варіанту) є неможливим без усвідомлення етнопсихолінгвістичних рис її носія.

Упродовж свого розвитку та становлення як особистості індивід оволодіває мовою та виступає як об'єктом дій, зумовлених соціальним впливом, так і водночас суб'єктом пізнання та перетворення об'єктивної дійсності. Становлення особистості відбувається під час її діяльності (зокрема, мовленнєвої), тому вивчення структури особистості з необхідністю передбачає дослідження етноспецифічності її мовлення та складників, які утворюють мовну особистість. Мовленнєва діяльність особистості дає змогу передавати засобами мови не лише думки, але й індивідуальні особливості мислення та мовленнєвої поведінки [8, с. 9]. Актуальність вивчення індивідуальної мови підтверджується думкою В. фон Гумбольдта про те, що «тільки в мовленні індивіда мова набуває остаточної визначеності» [3, с. 84]. Адже кожна особистість проходить процес соціалізації через мову, і через ту саму мову вона вбирає в себе елементи національної культури, закарбовує у свідомості етнічно марковану систему цінностей та зрештою ідентифікує себе. Суспільство персоніфікується в окремо взятій мовній особистості, яка є активним учасником життя суспільства, є суб'єктом творення його історії, і формує мову як вияв етноспецифічної поведінки цього суспільства.

Нині існують декілька підходів до визначення мовної особистості, серед яких і теорія Ю. Караулова, котрий характеризує такий її вид як «особистість, виражену в мові (текстах) і через мову, особистість, реконструйовану в основних своїх рисах на базі мовних засобів» [10, с. 38]. О. Селіванова, спираючись на засади теорії мовної комунікації, розкриває зміст розглядуваного поняття як «іманентну ознаку особистості – носія мови та комуніканта, що характеризує її мовну й комунікативну компетенцію та їх реалізацію у

процесах продукування, сприйняття, розуміння й інтерпретації вербальних повідомлень, текстів і комунікативній взаємодії» [13, с. 107].

Дискусія про мовну особистість призводить до необхідності згадати про етнічну ідентичність. Дотримуючись думки, що вивчення виявів ідентичності дає можливість виокремити низку зв'язків із ментальними процесами концептуалізації, категоризації та ідентифікації, О. Матузкова слушно зауважує, що «проблематика ідентичності вивчається за допомогою теоретичних моделей мовної особистості, методології інтерпретації вербальних і невербальних засобів комунікації під час ідентифікації мовної особистості за її мовленнєвими характеристиками, вивчення мовної картини світу як одного із шляхів розуміння колективної ідентичності» [11, с. 119]. На думку політолога Г. Адама, який значну частину своїх наукових доробків присвятив вивченню кризових проявів етнонаціоналізму, зокрема у ПАР, етнічності притаманна маніпулятивність. Етнічна ідентичність або активується, або утискається не лише завдяки потребам представників етнічної групи, але й у відповідь на нав'язану ззовні «чужою» ідентичність; її непередбачуваність – її основна риса [15, с. 463].

Мовний чинник виступає домінуючим у процесі визначення етнічної ідентичності через особливу роль, яку відіграє мова серед основних складників, що формують етнос. У поліетнічному регіоні ПАР англійська мова виконує роз'єднувально-з'єднувальну функцію, утворює умовний кордон як між зонами використання окремих мов, так і всередині таких зон. За таких умов представники багатомовного суспільства прагнуть або етнічної самоідентифікації як виокремлення, диференціації або адаптації до «чужого» мовного простору. Статус «чужої» мови – у нашому випадку англійської – чи то насаджений зверху, чи то престижний, може сприяти формуванню подвійної етнічної ідентичності за умов сильної етнічної ідентифікації як зі «своєю», так і з «чужою» етнічною групою у разі, якщо індивід виявляє високий рівень компетентності у «чужій» мові, так само як і у «своїй» [2; 5; 17]. Такі еколінгвістичні умови передбачають взаємне проникнення в обидві мовні системи етноспецифічних слів, словосполучень, понять і такого іншого. Етнолінгвістичний аналіз тексту автобіографії Н. Манделі вказує на, безсумнівно, високий рівень володіння ним англійською мовою як другою. Отримані дані свідчать, що його індивідуальний варіант мови (ідіолект) багатий на okazionalnі культурно марковані слова, вирази,

речення, які є «своїми» для Н. Мандели як етнічного носія мови коса та інших місцевих мов ПАР, але умовно «чужими» для ПАА.

Взаємопроникний характер мов дає змогу фіксувати у них усі зміни, що відбуваються в суспільстві. Такі зміни чітко закарбовуються у літературних творах різних жанрів і становлять культурний доробок (багатомовної) нації. Ми погоджуємося із С. Зотовим у тому, що «мова <...> фіксує у собі спрямованість мислення і загалом кодує світогляд чи ментальність, притаманні тому чи іншому народу в конкретний час» [9, с. 93–94].

Пізнання всієї повноти картини світу окремою мовною особистістю реалізується через взаємодію особливостей мови і культури, мови і навколишнього середовища. Про єдність понять «мова» і «народ», «мова» і «культура» наголошував В. фон Гумбольдт, розмірковуючи у своєму вченні про дух народу про нерозривність мови, культури і мислення, про внутрішню форму мови як вираження індивідуального, самобутнього своєю етноспецифікою світосприйняття засобами мови [див.: 1; 4]. Мовні явища, фіксуючись у мові, визначають її розвиток та еволюцію національної картини світу.

Як зазначає В. Жайворонок, світ постає перед людиною таким, яким вона його пізнає, сприймає та перетворює, керуючись рівнем індивідуального розвитку. Картина світу – це продукт мовленнєвої та пізнавальної діяльності людини. Кожна мовна одиниця містить у собі відображення навколишньої дійсності та є вербалізацією окремого елемента мозаїки світу [7, с. 53]. Мова фіксує в собі результат пізнання світу людиною та кодує її пізнавальну діяльність своїми засобами.

Тож можемо зазначити, що основу картини світу становлять феномени навколишньої дійсності, які декодуються, узагальнюються та втілюються в образи та уявлення як окремо взятої особистості, так і групи людей. Примітно, що система образів та уявлень у *мовній картині* світу утворює універсально-предметний код, який є загальним для національних мов і культур і незалежним від них. Мовна картина світу відображає зв'язок між мовою, буттям і свідомістю людини, є інтерпретацією дійсності мовною особистістю як представником певної культури (етносу). Результати такої інтерпретації знаходять своє вираження та місце в системі уявлень про світ та, як наслідок, уможливають утворення мовних засобів фіксації (слова) етноспецифічної інформації, котрі містять у собі унікальний для цієї культури (етносу) суспільно-історичний досвід.

Упродовж свого існування англійська мова перебуває у стані мовних контактів із безліччю інших мов, утворюючи варіанти шляхом запозичення специфічних для «чужої» мови лексико-граматичного матеріалу, фразеологічних і синтаксичних конструкцій і такого іншого. Мовна картина носіїв різних варіантів англійської мови (у нашому випадку – ПАА) збагачується змістом мовної картини світу носіїв контактної мови.

У фокусі дослідження перебуває ПАА, втілений Н. Манделою на сторінках автобіографічного твору «Довгий шлях до свободи» (“*Long Walk to Freedom*”). Етнолінгвістичний аналіз тексту дав змогу загалом виділити 145 одиниць етноспецифічного забарвлення з різних рівнів мовної системи, серед яких 93 слова, 12 словосполучень і 40 речень. У статті обмежимося аналізом 64 унікальних одиниць, серед яких 61 слово та 3 словосполучення.

Проведений аналіз дав можливість виявити складний еколінгвістичний візерунок ПАА через ідіолект Н. Мандели, котрий реалізується завдяки вживанню автором іншомовних культурно забарвлених одиниць. З тексту автобіографії є зрозумілим, що загальний рівень володіння Н. Манделою «чужою» англійською мовою можна визначити як досить високий, відтак вживання ним «своїх» етноспецифічних словоформ додає тексту яскравості, наближає читача до реалій життя автора, а науковцю дає змогу відстежити вияви індивідуальної картини світу письменника.

У фактичному матеріалі було виявлено одиниці походженням із мов коса, зулу, африкаанс, сесото, тсвана, голландської, санскриту, гінді, ірландської. Результат мовних контактів англійської мови із названими вище мовами дав змогу створити особливий «басейн» (за термінологією С. Муфвене), з якого мовна особистість обирає найбільш зручний для неї той вербалізований відповідник для передачі образу.

Автобіографія Н. Мандели «Довгий шлях до свободи» (“*Long Walk to Freedom*”) є життєписом відомого суспільного й політичного діяча ПАР, чий внесок у створення сучасної демократичної Південно-Африканської Республіки є неоціненним. Твір дає можливість відстежити хронологію життя автора, починаючи від народження, та окреслює основні моменти його становлення як політичного діяча й громадянина. Саме це й визначає вибір автором відповідних до змісту повідомлення етноспецифічних одиниць, аби з усією повнотою передати багатство його рідної культури, мови його етносу.

Отже, проведений етнолінгвістичний аналіз дав змогу виявити таке.

Відсоток виокремлених для дослідження етноспецифічних одиниць від загальної кількості слововживань у тексті автобіографії становить 0,03 %.

Найбільший сегмент масиву культурно маркованої лексики становлять слова, запозичені з рідної для автора мови **коса** (37,5 %), серед яких *iingxande* (традиційні квадратні за формою будинки), *ixande* (прямокутні будинки), *itngqusho* (кукурудзяна каша без домішок або із додаванням бобів), *amasi* (сквашене молоко), *phuzatamandle* (гарячий високопоживний суп/напій), *lquadi* (господарський будинок), *tatomkhulu* (дідуся), *lobola* (носаг), *mkonyanisi* (звертання до зятя), *amaphakathi* (члени органу самоврядування), *induna* (голова представництва влади), *ingicibi* (людина, яка проводить обряд обрізання), *abakhwetha* (чоловіча спільнота), *imbongi* (поет), *amakhankatha* (охоронці, які слідкують за юнаками в таборі під час підготовки до обряду обрізання та після неї), *kaffir* (людина негроїдної раси), *inyanga* (знахар), *kwedini* (юнак, який ще не пройшов обряд обрізання), *amajoni* (британські солдати), *ndize* (гра у хованки) та інше.

Наступним за частотою використання є масив слів із походженням із мови **зулу** (17,2 %). До них належать такі слова: *umphothulo* (кукурудзяна каша із сквашеним молоком), *amasi* (сквашене молоко), *baba* (батько), *induna* (голова представництва влади), *imbizo* (збори), *inkatha* (національна емблема Зулу), *impi* (армія), *abantu* (люди), *imbongi* (поет), *sangoma* (знахар), *amajoni* (британські солдати), *indlati* (традиційний воєнний танець Зулу), *eGoli* (інша назва міста Йоганнесбург).

Примітно, що у наведених вище двох групах слів вісім є спільними за походженням з обох згаданих вище мов – споріднених зулу та коса, а саме: *amasi*, *phuzatamandle*, *lobola*, *amaphakathi*, *induna*, *imbongi*, *inyanga*, *amajoni* – за даними словника “*A Dictionary of South African English on Historical Principles*” («Словник південно-африканської англійської мови, укладений із урахуванням історичних принципів»), котрий і виступав засобом для проведення етнолінгвістичного аналізу тексту автобіографії Н. Манделі.

Мова **африкаанс** представлена такою самою кількістю етноспецифічних слів і словосполучень, як і зулуська мова – 26,5 %, серед яких такі: *rondavel* (традиційне кругле за формою житло), *tealie* (кукурудза), *biltong* (сушене солоне м'ясо), *tealie rice* (кукурудзяна крупа грубого помелу), *rap* (каша), *hoogverraad* (дер-

жавна зрада), *sissy* (сестра; у Манделі – хлопчик, який дуже прив'язаний до мами), *apartheid* (стан сегрегації), *basskap* (люди білої раси), *voortrekker* (мігрант), *baas* (бос), *volkstaat* (народна держава).

18,8 % від загальної опрацьованої етноспецифічної лексики становлять слова, котрі запозичені у ПАА з мов **сесото та тсвана** (*kgotla* – місце для зборів, *pitso* – традиційні збори громади села та ін.), **голландської** (*kraal* – село, *veld* – поле та інші), **санскриту** (*satyagraha* – пасивний протест), **гінді** (*bantustan* – держава), **ірландської** (*shebeen* – наливайка).

На рисунку 1 графічно проілюстровано розподіл виявленої культурно маркованої лексики під час проведеного етнолінгвістичного аналізу тексту автобіографії Н. Манделі.

Масив опрацьованого публіцистичного тексту вирізняється відображенням буття, системи цінностей, знань про світ і, як наслідок, мовної картини світу всіх народностей мікросоціуму середовища, до якого належить Н. Мандела, та втілюється в культурно маркованій лексиці. Етноспецифічна лексика транслюється з периферійних позицій рідної мови Н. Манделі до ядра ПАА. Відтак наголошуємо на множинності етнічної ідентичності автора, яка встановлюється за результатами проведеного етнолінгвістичного аналізу його автобіографії.

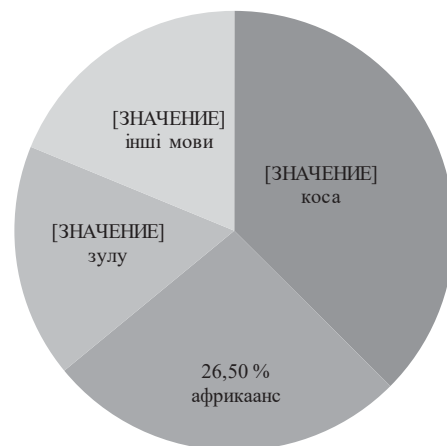

Рис. 1. Розподіл виявленої етномаркованої лексики в автобіографії Нельсона Манделі «Довгий шлях до свободи» (“*Long Walk to Freedom*”) – за мовами походження

Висновки. Дослідження змін у різних мовних системах та утворення нових варіантів мов, зокрема варіантів англійської мови, є неможливим без урахування геополітичних, соціальних, історичних та інших характеристик, притаманних тому середовищу, в якому перебуває мова.

Мова є відображенням діяльнісного пізнання людиною світу, ознакою її етнічної належності. Відтак мова (тут – ПАА) мультикультурного полілінгвального суспільства, яким є територія сучасної ПАР, віддзеркалює етнокультурний досвід усіх унікальних за етнічним походженням носіїв, їхні мовні картини світу, формує їхні мовні особистості. Виокремлення етноспецифічної лексики шляхом зіставного аналізу ПАА із класичним варіантом англійської мови дало змогу з'ясувати статус етнічної ідентичності автора, особливості структури його мовної особистості, а також отримати уявлення про його мовну картину світу.

Етнолінгвістичний аналіз тексту автобіографії Н. Мандели, зосереджений на виявленні етномаркованої лексики, вказує на високий рівень адаптивності англійської мови та визначає мовну особистість автора як таку, яка характеризується станом множинної етнічності. Це доводиться природністю вживання етноспецифічних одиниць у тексті публіцистичного твору.

Перспективу подальших пошуків вбачаємо в дослідженні характеристик і категоризації морфологічних ознак культурно забарвленої запозиченої лексики, граматичних особливостей її використання у реченнях і вживаних Н. Манделою в автобіографії речень іншими мовами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бацевич Ф.С. Філософія мови: Історія лінгвофілософських учень. Київ: ВЦ «Академія», 2008. 240 с.
2. Бездидько А.В. Граница в междязычном пространстве взаимодействия культур. Научно-методический журнал «Мир психологии». 2008. № 3. С. 110–118.
3. Гумбольдт В. фон. Избранные труды по языкознанию. Москва: «Прогресс», 1984. 396 с.
4. Даниленко Л. Лінгвістика ХХ – початку ХХІ ст. у пошуках цілісної теорії взаємозв'язку мови, культури і мислення. Мовознавство. 2009. № 5. С. 3–11.
5. Данил'ян Г.П. Етнокультурна маргінальність як прояв кризи ідентичності особистості в добу глобалізації. Філософські обрії. 2005. № 13. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/2123>.
6. Домброван Т.И. Язык в контексте синергетики. Одесса: КП ОГТ, 2013. 346 с.
7. Жайворонок В.В. Проблема концептуальної картини світу та мовного її відображення. Культура народів Причорномор'я. 2002. № 32. С. 51–53.
8. Журавлева Т.А. Экология языка и культуры. Русский язык в СССР. 1991. № 3. С. 8–13.
9. Зотов С.В. Язык как константная субстанция национальных культур. Актуальные проблемы современной науки. 2008. № 3. С. 89–94.
10. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность. 3-е изд., стер. Москва: Эдиториал УРСС, 2003. 264 с.
11. Матузкова О.П. Идентичность и язык. Интегральная теория англоязычной коммуникации / За ред. Т.И. Домброван. Одесса: КП ОМД, 2015. С. 106–146.
12. Потебня А.А. Мысль и язык. Киев: СИЭНТО, 1993. 192 с.
13. Селиванова О.О. Основи теорії мовної комунікації. Черкаси: Видавництво Чабаненко Ю.А., 2011. 350 с.
14. Селиванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. 2-е вид., виправл. і доп. Черкаси: Видавництво Чабаненко Ю.А., 2017. 890 с.
15. Adam, H. The politics of ethnic identity: Comparing South Africa. *Ethnic and Racial Studies*. 1995. № 18(3). P. 457–475.
16. Dictionary of South African English on Historical Principles. URL: <http://dsae.co.za/>.
17. Giles H., Bourhis R.Y., Taylor D.M. Towards a theory of language in ethnic group relations. In H. Giles (Ed.). *Language, Ethnicity and Intergroup Relations*. London: Acad. Press, 1977. P. 307–348. URL: <https://doi.org/10.1002/ejsp.2420100112>.
18. Haugen E.I. *The Ecology of Language: essays by Einar Haugen*. Anwar S. Dill (Ed.). Stanford, California: Stanford University Press, 1972.
19. Mufwene S.S. *The Ecology of Language*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
20. Mandela N.R. *Long Walk to Freedom. The Autobiography of Nelson Mandela*. Boston, New York, London: Little, Brown and Company, 1995.